

Наталія Дев'ятко є не просто українською письменницею, але й представницею культурної самобутності народу. Актуальним на сьогодні є проблема повернення до життя культурних традицій, моральних принципів та фольклорних матеріалів, що були втрачені, проте зберігають національний код. Вони є зв'язком між поколіннями – фундаментом розвитку будь-якої нації.

Література:

1. Дев'ятко Н. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дев'ятко_Наталія_Володимирівна
2. Дев'ятко Н. Злато Сонця, синь Води : фольк-реалізм. Луцьк : ПВД «Твердиня», 2014. 140 с.
3. Когут О. Архетипні сюжети й образи в сучасній українській драматургії (1997–2007 рр.) : монографія [Текст] / О. Когут. Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. Рівне : НУВГП, 2010. 440 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-450-7-10>

ПРИЧИНКИ ДО ПИТАННЯ ПРО ІМ'Я ПО БАТЬКОВІ УКРАЇНЦІВ У ДОКУМЕНТАХ

Ципердюк О. Д.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Відповідно до Держстандарту України 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів» [3], який набрав чинності 1 липня 2021 року, внесено зміни в діловодство, зокрема в деяких реквізитах документів замість ініціалів та прізвища потрібно вказувати власне ім'я та прізвище великими літерами (Тарас ПЕТРИНЕНКО).

Зміни стосуються таких реквізитів: «Адресат», «Резолюція», «Підпис», «Віза», «Гриф погодження (схвалення) документа», «Відмітка про засвідчення копії документа», «Відмітка про ознайомлення з документом», «Відмітка про виконання документа». Напр., ДСТУ 4163:2020 подає такі зразки оформлення реквізиту «Адресат»:

Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства

Завідувачу відділу документознавства

Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ;

Юрію Ковтанюку

вул. Житомирська, буд. 23, с. Токарів,

Новоград-Волинський р-н, Житомирська обл. 11754 [3].

Аналогічно потрібно вказувати, відповідно до цього документа, лише власне ім'я та прізвище в грифі затвердження документа:

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор УНДІАСД

Особистий підпис Власне ім'я ПРИЗВИЩЕ

Дата [3].

Однак у заяві про прийняття на роботу, як демонструє приклад ДСТУ, у реквізиті «Адресат» вказуємо прізвище та ініціали імені й імені по батькові, а в реквізиті «Адресант» – прізвище, ім'я та ім'я по батькові повністю. Виникає закономірне питання, чому по-різному подають відомості про особу в різних документах та й навіть у різних типах одного документа (у заяві про прийняття на роботу є ім'я по батькові, а в інших типах заяв його вилучено) [3].

Така непослідовність розробників ДСТУ створює труднощі для громадян, насамперед тих, хто професійно працює із документацією. Тому не дивно, що після появи ДСТУ 4163:2020 почали з'являтися інструкції, у яких роз'яснювали також і те, як писати в документах ім'я та прізвище особи та де лишати по батькові [4].

Мета нашої публікації – привернути увагу фахівців до питання вживання / невживання імені по батькові в офіційних найменуваннях українців, зокрема в контексті викладання документознавства та інших дисциплін, як-от українська мова за професійним спрямуванням (УМПС), у програмі яких є блок писемного ділового мовлення.

Підручники та навчальні посібники з УМПС, опубліковані після 2021 року, уже враховують нові вимоги до укладання документів. Так, у підручнику з УМПС Л. Є. Азарової, Л. А. Радомської [1] представлено зразки різних документів, де спостерігаємо вже згадану непослідовність у поданні інформації про особу. Напр., у довідках [1, с. 166–168] у реквізиті «Підпис» зазначено лише ім'я та прізвище осіб-посадовців, а в тексті вказано прізвище, ім'я та по батькові особи, якій видають документ, повністю. Так само в інших видах документів: листах [1, с. 130–131], договорах [1, с. 140–141], протоколі [1, с. 150] тощо. В одних візитних картках подано лише ім'я та прізвище [1, с. 176], а в інших – ще й ім'я по батькові [1, с. 173–175].

Таким чином, в оформленні документів спостерігаємо тенденцію до невживання імені по батькові з офіційного найменування особи.

«Прибічники вилучення імені по батькові з офіційної формули називання українців посилаються при цьому на європейську традицію», – зазначає доктор філологічних наук, професор С. М. Пахомова [6]. Деякі науковці, як-от ономаст доктор філологічних наук, професор Л. О. Белей, переконані: «Штучна “побатьковізація” українців, які зроду таких іменних форм не мали, – а це десятки мільйонів наших одноплемінців, які не були підданими Російській імперії чи СРСР, – деформує історію національної культури, виокремлює націю на загальноєвропейському тлі, переносячи її у простір “русского міра”» [2].

Однак, спираючись на історичні, географічні, антропонімі, топонімі, епістолярні, фольклорні та інші аргументи, уже згадувана мовознавиця підсумовує, що «ім'я по батькові у складі офіційної формули іменування українців сформувалося внаслідок тривалої еволюції власне української антропосистеми від праслов'янського періоду до сучасного стану, тому інтерпретація його як результат російського впливу суперечить науковому підходу» [6]. Таким чином, розглядати назви по батькові як такі, що з'явилися внаслідок російського впливу, немає підстав. С. М. Пахомова стверджує, що імена по батькові в документах українців, білорусів і росіян вирізняють східнослов'янську антропонімію на тлі всіх слов'ян, а також активно вживаються в усному діловому спілкуванні під час звернення до адресата, старшого за віком чи вищого за соціальним статусом [6]. З іншого боку, дослідниці констатують, що Європа різноманітна: «в офіційному іменуванні ісландців взагалі немає прізвища: вони користуються формулою *особове ім'я + назва по батькові*», «в паспортах заміжніх угорок відсутнє особове ім'я – наводиться лише похідне від прізвища і власного імені чоловіка», «у болгар в офіційній назві присутнє ім'я по батькові (правда, з суфіксом *-ов*), у заміжніх болгарок змінюється не лише прізвище за чоловіком, але й патронімічна назва» [6].

Доцільність уживати ім'я по батькові підтримують і деякі психологи: «По батькові – знак поваги ... Вдивляючись в минуле, розуміємо, що українська культура залишила нам прекрасну традицію – величати одне одного, надаючи цим повагу не тільки собі, а й нашим предкам» [5].

Як бачимо, у сучасному українському суспільстві є різні погляди щодо вживання імені по батькові. Прибічники використання імен по батькові вважають їх питомою українською рисою, яка вирізняє українців на тлі інших народів. Те, що вона є і в московитів, які її запозичили в нас, аж ніяк не означає, що ми маємо від неї відмовлятися. Ті, хто виступає проти імен по батькові в офіційних найменуваннях українців, вважають їх радянським рудиментом, який, до того ж, віддаляє нас від європейської практики.

Ця проблема є надзвичайно важливою, оскільки торкається всіх сфер суспільного життя, і потребує ширшого обговорення в українському суспільстві, зокрема в науковому середовищі. Держстандарт України 4163:2020 засвідчує неврегульованість цього питання. На наш погляд, у розв'язанні подібних проблем важливо обстоювати тяглість і своєрідність української антропонімної системи, не схиляючись ні до радянської традиції, ні до європейської практики.

Література:

1. Азарова Л. С., Радомська Л. А. Українська мова за професійним спрямуванням у таблицях і схемах : підручник. Вінниця : ВНТУ, 2022. 200 с.

2. Белей Л. Пан або пропав. *Український тиждень*. 2011. № 24 (189). URL: <https://tyzhden.ua/pan-abo-proprav/> (дата звернення: 06.10.2024).

3. ДСТУ 4163:2020. ДСТУ ДП «УкрНДНЦ». Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. [Чинний від 01.07.2020]. № 144. Київ, 2020. (Національний стандарт України). URL: <https://www.kdu.edu.ua/Documents/DSTU41632020v1.pdf> (дата звернення: 06.10.2024).

4. Інструкція до ДСТУ 4163:2020: як писати в документах Ім'я та Прізвище та де лишати По батькові. URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/1249-nstruktsya-do-dstu-41632020-yak-pisati-v-dokumentah-mya-ta-przvishe-de-lishati-po-batkov> (дата звернення: 06.10.2024).

5. Називати на ім'я по батькові: розбираємося разом <https://vabos.com.ua/nazivati-na-imya-po-batkovi-rozbirayemosya-razom/> (дата звернення: 06.10.2024).

6. Пахомова С. Чи притаманне ім'я по батькові українцям? *Український світ*. <https://ukrsvit1.com.ua/kultura/vykhovannia-j-osvita/8971.html> (дата звернення: 06.10.2024).